

Začleňování žáků z Ukrajiny

Stručný průvodce pro vyučující středních škol

Vážené paní učitelky, vážení páni učitelé,

posíláme Vám inspiraci pro začleňování nově příchozích žáků z Ukrajiny do Vaší školy. Naše dlouholeté zkušenosti můžete využít i v případě ostatních bilingvních žáků a všech dětí s migrační zkušeností. Používáme pro ně zastřešující termín *vícejazyční žáci* nebo *žáci s odlišným mateřským jazykem (OMJ)*.

Uvědomujeme si, že poslední dobou je to pro Vás velice náročné. Po dlouhé etapě online výuky přišla válka a spolu s ní uprchlíci z Ukrajiny. Nikdo z nás na tom nenese vinu, prostě to tak je. Pojďme tedy současný stav brát pragmaticky. Co můžeme udělat, aby se vícejazyční žáci začlenili do českých středních škol, vystudovali vybraný obor, naplnili tak svůj potenciál a obohatili společnost o své dovednosti stejně jako jejich čeští spolužáci?

Důležité je v první řadě vytvořit pocit bezpečí a přijetí. Teprve pak mohou žáci získávat nové znalosti, dovednosti a celkově se rozvíjet. Příběhy dětí s migrační zkušeností většinou zahrnují opuštění rodiny, místa, přátel i aktivit, často i trauma z války. Navíc se v tomto věku přidávají běžné problémy dospívajících, jako jsou první lásky, úzkosti, nejistoty a především hledání vlastní identity.

Vaše úloha je klíčová. Můžete svým žákům nabídnout rozvoj odpovídající jejich možnostem, netlačit na výkon, nastavit pohodovou atmosféru, motivovat je k zapojení do kolektivu. Váš přístup je příkladem pro všechny žáky.

Nebude to jednoduché, ale věřte mi, že podpora vícejazyčných žáků může být přínosem pro celou třídu. Výuka se zjednoduší a zaměří na to podstatné. Zapojí se do ní s porozuměním všichni. Máme to vyzkoušené. Bez Vás to ale nepůjde. Prosím, pečujte tedy o sebe, hledejte podporu v týmu i mimo školu, šetřete síly a využívejte supervizi.

Nejste v tom sami, společně to zvládneme. Přinášíme Vám souhrn základních informací a důležitých odkazů pro Vaši každodenní práci. Na METU se můžete spolehnout.

Hodně sil do nového školního roku přeje

Kristýna Titěřová
Programová ředitelka METY

..META*~

Co říká legislativa o nově příchozích žácích z Ukrajiny?

Na SŠ lze přijmout uchazeče do vyšších ročníků i **do probíhajícího 1. ročníku*** (až do srpna 2023).

Pokud uchazeči o přijetí na SŠ nemají k dispozici vysvědčení z předchozích ročníků z Ukrajiny, mohou je **nahradit čestným prohlášením.***

Žáci* nemusejí být vzdělávání dle stávajícího RVP, lze **nahradit „neprofilové“ předměty češtinou jako druhým jazykem** (dočasně, po dobu nezbytně nutnou).

Úpravu obsahu vzdělávání je nutno ve škole evidovat.

* Vztahuje se výhradně na žáky z Ukrajiny, kterým byla poskytnuta v ČR dočasná ochrana podle zákona č. 65/2022 Sb.

Čeština jako druhý jazyk (ČDJ)

Jestliže do českého jazykového prostředí přijde někdo, jehož mateřským jazykem není čeština a kdo česky neumí, je pro něj velmi těžké umět hned komunikovat. Potřebuje čas na to, aby se naučil mluvit česky, stejně jako jsme ho potřebovali my. Ze zkušeností víme, že komunikovat v druhém jazyce se naučíme zhruba do 2 let, ale umět jazyk tak, abychom se v něm mohli vzdělávat a obstát ve výuce, trvá 5 až 7 let, někdy i déle!

Vícejazyčné děti se musí učit češtinu jinak než my. Nepotřebují hned znát vyjmenovaná slova, důležité jsou praktické znalosti: jak si půjčit tužku, zajistit oběd v jídelně, zeptat se na cestu apod.

Učit ČDJ je úplně jiné než učit český jazyk rodilé mluvčí. Ty učíme číst a psát i pravidla v jejich mateřštině, často učíme o jazyce. Vícejazyčné děti učíme nejdříve komunikovat, rozumět, číst a psát. Prostřednictvím těchto dovedností je učíme systém jazyka postupně a systematicky. **V případě vícejazyčných dětí je výuka češtiny základem začlenění. Učení češtině je záležitostí všech učitelů a vyučovacích předmětů, nejen češtinářů a předmětu český jazyk.**

Prostudovali jsme za Vás

Není třeba se pročitat složitou změtí paragrafů a předpisů. Lex Ukrajina I a II jsme důkladně prostudovali a ty nejdůležitější informace, naše komentáře a vysvětlení jsme shrnuli zde:

<https://inkluzivniskola.cz/ukrajina/lex-ukrajina1a2-vzdelavani>

Další posílení výuky ČDJ pro vícejazyčné žáky **nejen z Ukrajiny** je možné zařídit v rámci bezplatné jazykové přípravy na SŠ, z výzev a šablon MŠMT, Národního plánu obnovy – doučování, Operačního programu Jan Amos Komenský (OPJAK) nebo v rámci podpůrných opatření, pedagogické intervence či individuálních konzultací.

Od září 2022 je možná bezplatná jazyková příprava pro všechny žáky s cizí státní příslušností, kteří se vzdělávají v ČR méně než 12 měsíců, v rámci určených škol.

<https://inkluzivniskola.cz/jazykova-priprava-na-ss>

Aby bylo ve třídě dobře všem

V třídním kolektivu se každý potřebuje cítit **přijímaný a respektovaný**. Kontinuální práce s celou třídou může pomoci předcházet nepříjemným situacím a zároveň podpořit celkovou pohodu, která je pro úspěšné vzdělávání základním kamenem.

Volnočasové aktivity a kroužky podporují nejen pocit přijetí a začlenění mezi vrstevníky, nabízejí ale také nejlepší podmínky pro přirozené používání nového jazyka.

Několik doporučení k aktuální situaci ve třídě s nově přichozími dětmi z Ukrajiny a také tipy na vyzkoušené adaptační aktivity najdete zde:

<https://inkluzivniskola.cz/jednorazove-aktivity-pro-podporu-dobrych-vztahu-ve-tride>

Jak najít s rodiči společnou řeč?

Vzdělávání probíhá v různých zemích odlišně, lišit se může také míra zapojení rodičů. Úvodní schůzka s rodiči ve škole je skvělou příležitostí vyjasnit si vzájemná očekávání, požadavky, formu a míru vzájemné komunikace.

Jistotu, že rodiče porozumí všemu správně, zajistí předem domluvený tlumočnický a psaný, do jazyka rodiny přeložené důležité informace (např. harmonogram školního roku, informace a pokyny k praxím, exkurze a akce, pomůcky atp.).

Usnadnili jsme Vám komunikaci s rodiči a přeložili důležité informace a formuláře do ukrajinštiny. Vše potřebné najdete přehledně na našich stránkách Inkluzivní školy, kde si můžete stáhnout i dvojjazyčné formuláře.

TIP!

Buddy, čili parták do nepohody, může vícejazyčnému spolužákovi pomoci s orientací ve škole, s provozem školy nebo s učením, mohou spolu ale také smysluplně trávit přestávky a volný čas. Buddy může být z vyššího ročníku, ale i ze stejné třídy jako vícejazyčný žák.

<https://inkluzivniskola.cz/buddy-program>

„V prvním ročníku si ze mě někteří spolužáci dělali legraci, že jsem cizinec, že neumím dobře mluvit. Ve čtvrtáku už mě chválí, že jsem se hodně zlepšil. A už mi aspoň teda nenadávají. Opravdu ten první ročník byl asi nejhorší. Řekl bych, že jsem rozuměl skoro všemu, co se v hodinách říkalo, až třeba ve třetím ročníku.“

Oleg, 20 let, Ukrajina

<https://inkluzivniskola.cz/ukrajinstina>

Češtinu zvládneme levou zadní!

Učíme středoškoláky češtinu jako druhý jazyk

Je pro Vás výuka ČDJ vícejazyčné mládeže novinkou a nevíte, kde začít? Běží Vám hlavou otázky, na které neznáte odpovědi? Na našem portálu [Inkluzivniskola.cz](https://inkluzivniskola.cz) najdete hotové materiály, odkazy a tipy nejen pro začínající učitele ČDJ. Přinášíme výběr toho nejdůležitějšího, QR kód Vás navede přímo na správné místo na Inkluzivní škole, stačí na QR kód namířit fotoaparát Vašeho mobilního telefonu.

Co udělat jako první?

Než se pustíme do samotné výuky ČDJ, zjistíme, jak na tom s češtinou naši žáci jsou.

Nejen že je díky tomu poznáme, ale také odhalíme jejich silné i slabší jazykové stránky, na nichž budeme moci postavit plány lekcí.

<https://inkluzivniskola.cz/zjistujeme-jazykovou-uroven-zaku>

Učebnice *Levou zadní*, aplikace a pracovní sešit, včetně praktických plakátů do třídy – ideální pro budoucí (i stávající) středoškoláky.

TIP!

Volně ke stažení mobilní výuková aplikace, praktické plakáty do třídy, metodika a slovníčky.

Jak vlastně učit češtinu jako druhý jazyk?

Učíme bez zprostředkovacího jazyka, tedy výhradně česky. Žáci jsou pozornější, neztrácejí motivaci a chuť mluvit česky a na nás to neklade požadavky umět všechny jazyky žáků.

Začínáme od jednoduchých témat, která jsou pro žáky přirozená a pro život potřebná (např. škola, rodina, koníčky atp.).

Gramatiku učíme postupně, a to na konkrétních tématech a v kontextu (např. 4. pád v tématu restaurace – Dám si + 4. pád).

<https://ceskylevouzadni.cz/>

<https://inkluzivniskola.cz/tipy-pro-zacinajici-ucitele-cdj-na-ss>

Jaké používat materiály pro začátečníky?

Učebnice a pracovní sešit Levou zadní jsou pro začátečníky v této věkové skupině ideální. K procvičování lze navíc využít doplňkovou aplikaci Český levou zadní.

Ideálním doplňkem k učebnici je Gramatická příručka, kde jsou názorným způsobem vysvětleny gramatické jevy.

<https://meta-ops.eu/publikace/gramatika-prirucka/>

Další tipy a materiály pro začátečníky na SŠ:

<https://inkluzivniskola.cz/materialy-pro-zacatecniky-na-ss>

K procvičení jakéhokoliv tématu pro všechny jazykové úrovně můžeme použít osvědčené aktivity, např. „Hádej, kdo jsem?“

<https://inkluzivniskola.cz/aktivity-na-podporu-jazyka>

Co dělat, když „Levou zadní“ žáci zvládají levou zadní?

A skutečně zvládají? Ověřujeme, že probraná témata z učebnice žáci opravdu ovládají. Vždy je prostor ještě dopilovat to, v čem mají mezery.

Můžeme pokračovat s dalšími učebnicemi. Zároveň se ale zaměřujeme na to, co žáci potřebují na SŠ. Například pokročilejší gramatiku, práci s textem, nacvičování psaní, čtení adaptované četby (literární texty) a podobně.

<https://inkluzivniskola.cz/cdj-pro-pokrocilejsi-zaky-ss>

Co když mají žáci ve skupině různou úroveň jazyka?

Výuka takové skupiny vyžaduje větší plánování a individualizaci.

Můžeme třídu rozdělit na skupiny podobné úrovně, aby měl každý možnost se do výuky aktivně zapojit podle svých možností.

Pracujeme-li s celou třídou na jednom tématu, úkoly pro jednotlivé skupiny odlišíme dle jejich úrovně.

Zároveň můžeme využít potenciálu těch pokročilejších, kteří se mohou sami rozvíjet prostřednictvím učení spolužáků.

<https://inkluzivniskola.cz/prace-s-heterogenni-skupinou>

Podívejte se na svět očima vícejazyčného žáka

1. Vše je pro mě nové, potřebuji pomocnou ruku. Někdy se o ni ale stydím říct, mám pocit, že bych měl všechno zvládnout sám...
2. Čeština je pro mě nový jazyk, stejně cizí jako pro Vás angličtina, němčina nebo čínština.
3. Učím se postupně – jazyk, bezpečnost práce, náročné obsahy, ale i orientaci ve Vašem prostředí.
4. Málo mluvím, ale to neznamená, že jsem hloupý. Jen to neumím říct česky nebo se bojím, že se mi ostatní budou smát.
5. Moje myšlenky jsou komplikovanější a bohatší než můj projev v češtině.
6. Chci zapadnout mezi ostatní a přeji si, aby se to stalo hned. Ale jednoduché to není, když nerozumím.
7. Zároveň ale nechci ztratit sám sebe, svoji osobnost, kulturu, jazyk, koníčky... Je těžké to vybalancovat.
8. Stejně jako každá rodina i my doma řešíme různé trable, které mě ovlivňují. A někdy mi prostě jenom není dobře. Neberte to prosím jako nevděk.
9. Občas se cítím na všechno úplně sám a ztracený.

Ve výuce:

1. Jsou věci, ve kterých jsem dobrý. Pokuste se zjistit, co to je.
2. Někdy vnímám dění kolem sebe jinak než ostatní, jinak, než jste zvyklí. Mějte se mnou trpělivost.
3. Mluvte na mě pomaleji a ukazujte mi.
4. Dávejte mi jednoduché, jasné a srozumitelné zadání. Potřebuji pochopit, co mám dělat, abych to pak mohl splnit.
5. Dávejte mi úkoly, které mohu splnit. A nenechávejte mě jen tak sedět, připadám si pak k ničemu a také se mi potom nechce nic dělat.
6. Je toho hodně, co se musím naučit – nejen obsahově, ale i jazykově. I když mi to bude trvat delší dobu, časem to zvládnou.
7. Nesrovnávejte mě s těmi, co se učí v mateřském jazyce, který používají celý život.
8. Věřte mi, s Vaší pomocí se mohu zlepšovat.

Po vícejazyčných žácích logicky vyžadujeme, aby se učili česky, pokud navštěvují naši školu. Trávit celý den v cizojazyčném prostředí je ale pro každého velice namáhavé a únavné. Únik do světa mateřského jazyka přináší člověku odpočinek, úlevu a pocit přijetí, především je ale nedílnou součástí naší identity. Proto mějme pochopení, když si žáci o přestávce popovídají ukrajinsky.

Jak můžeme zapojit vícejazyčné žáky do výuky?

1. Žáci z Ukrajiny nemusejí být vzdělávání dle stávajícího RVP,* lze nahradit „**neprofilové**“ **předměty češtinou jako druhým jazykem** (dočasně, po dobu nezbytně nutnou).
2. Velice náročné na porozumění jazyku i obsahu jsou například **dějepis, společenskovední základ** nebo **právo**. Takové předměty je možné nahradit výukou ČDJ, pokud nejde o profilové předměty pro daný obor. Vždy ale vycházíme ze situace a preferencí konkrétních žáků.
3. Aby mohli být vícejazyční žáci úspěšní i v dalších předmětech, je potřebné jim stanovit **realistické minimální výstupy**, které musí každý ze žáků splnit.
4. Při výuce lze využít překladové slovníčky nebo společně s třídou vytvářet **tematické slovníčky**, které budou obsahovat kromě překladu i vysvětlení daných pojmů – sloužit tak mohou celé třídě!
5. Chce to čas! Naučit se odbornou terminologii a zároveň vzdělávací obsah trvá poměrně dlouho.

Jednoduché tipy do výuky:

1. Jsme názorní: používáme obrázky, tabulky, schémata, videa, ukazujeme, předvádíme, gestikulujeme, dáváme jednoduché příklady.
2. Píšeme (a kreslíme) na tabuli.
3. Poskytujeme žákům tištěné podklady do ruky, např. osnovu hodiny, zjednodušené výpisky s možností doplnění informací z hodiny, text z učebnice s vyznačenou slovní zásobou, pracovní list, vytištěnou prezentaci...
4. Umožníme žákům používat slovníky a vytvářet si vlastní tematické slovníčky.
5. Dáváme prostor pro práci ve dvojicích či skupinách.
6. Dáváme žákům možnost zažít úspěch (a zazářit).
7. Nebojíme se zapojit interaktivní aktivity a hry pro celou třídu.
8. Zohledňujeme náročnou situaci vícejazyčných žáků a oceňujeme je za pokroky.

Užiteční pomocníci

Slovníčky do výuky

<https://inkluzivniskola.cz/slovnicky-na-ss>

Inspirativní materiály do výuky

<https://inkluzivniskola.cz/pracovni-listy-predmety>

Nejste na to sami!

Pro potřeby pedagogů, ředitelů škol a vůbec všech, kdo se podílejí na začleňování vícejazyčných dětí do českých škol, jsme vytvořili informační portál **Inkluzivní škola**. Najdete zde nepřehledné množství metodických a výukových materiálů a také aktuální informace k nově přichozím dětem a žákům z Ukrajiny i všem ostatním vícejazyčným dětem.

TIP!

Tematu podpory vícejazyčných žáků na ŠŠ se podrobně věnuje publikace **Průvodce světem vzdělávání žáků s odlišným mateřským jazykem na ŠŠ**. Inspirujte se zkušenostmi, tipy a materiály z praxe.

<https://meta-ops.eu/publikace/pruvodce-svetem-vzdelavani-zaku-s-omj/>

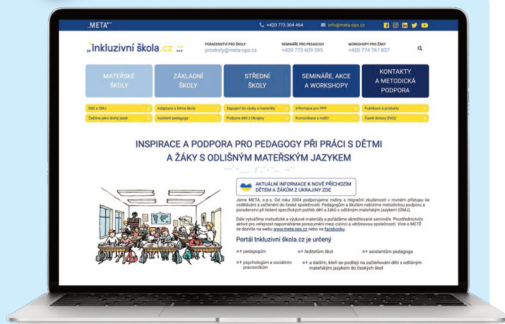
ČEŠTINA JAKO DRUHÝ JAZYK

KOMUNIKACE S RODIČI

TIPY Z PRAXE

VÝUKOVÉ MATERIÁLY

SEMINÁŘE A WORKSHOPY

Vše, co potřebujete vědět, přehledně na jednom místě! www.inkluzivniskola.cz.

Připravujeme pro Vás!

Uvědomujeme si, že sehnat pedagogy se zkušenostmi s výukou skupin vícejazyčných žáků není jednoduché. Na podzim 2022 proto spouštíme **online podporu pro začínající lektory češtiny jako druhého jazyka (ČDJ) a e-learningový nástroj** pro výuku ČDJ včetně materiálů pro samouky.

Zajímá Vás víc? Chcete se do tohoto programu zapojit? Přihlaste se k odběru čerstvých zpráv z programu na: <https://ceskylevouzadni.cz/odber-novinek/>.

...META⁺

Kooperativa
VIENNA INSURANCE GROUP
NADACE

THE VELUX FOUNDATIONS
VILLUM FONDEN × VELUX FONDEN

MSMT
MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ,
MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY